

ΣΧΟΛΙΑ (Γ. ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ)

1. Ομιλία πλούσια και πυκνή. Οι μελλοντικοί αναγνώστες θα την παρακολουθήσουν εύκολα. Φοβάμαι όμως ότι οι ακροατές θα δυσκολευτούν.

Προτείνω να προτάξετε μια συμπύκνωση της βασικής επιχειρηματολογίας:

- διάκριση μεταξύ κρίσης της δημοκρατίας - κρίσης περιεχομένου και μορφών της σημερινής πολιτικής λόγω της αλλαγής εποχής
- αναφορά στους μεγάλους κοινωνικούς, διεθνείς και ιδεολογικούς μετασχηματισμούς που ορίζουν τη «νέα εποχή»
- απόρριψη του «όλοι ίδιοι είναι»
- διέξοδος η «επαναπολιτικοποίηση της πολιτικής»

Προσοχή ίσως σε κάποιες επαναλήψεις.

2. Συμφωνώ με την επιχειρηματολογία. Μπορείτε να επικαλεστείτε στην αρχή και τις έρευνες κοινής γνώμης που δείχνουν ότι οι πολίτες παρά την απογοήτευσή τους από την κατάσταση, την πολιτική, κλπ, εξακολουθούν να δηλώνουν την αφοσίωσή τους και την προτίμησή τους στη Δημοκρατία. Άρα, η κριτική τους, η αποστασιοποίηση και η αποξένωση κινείται εντός δημοκρατικού πλαισίου και αναμένει τη βελτίωση από τη δημοκρατία.

Δεν νομίζω ότι χωράει στην ομιλία, αλλά έχετε υπόψη ότι έχει τεκμηριωθεί για τη Νότια Ευρώπη η διάκριση μεταξύ μιας συγκυριακής αντικυβερνητικής «γκρίνιας» που καταγράφεται σαν πολιτική αποστασιοποίηση και ενός βαθύτερου πολιτισμικού αντιπολιτικού αισθήματος. Η πρώτη εξαρτάται και μεταβάλλεται αναλόγως πιο κόμμα είναι στην κυβέρνηση. Ο δεύτερος έχει σταθερότερα χαρακτηριστικά και αποτελεί περιορισμένο υποσύνολο της γενικής «γκρίνιας».

3. Κατά τη γνώμη μου, υπάρχουν δύο ουσιαστικά θέματα τα οποία πρέπει να περιληφθούν. Το πρώτο αφορά τη σχέση Δημοκρατίας – κρίσης του εθνικού κράτους – παγκοσμιοποίησης. Αποτελεί προφανώς καθοριστική εξέλιξη που χαρακτηρίζει τη νέα εποχή και έχει επιπτώσεις σε όλες τις όψεις της ανάλυσης που κάνετε:

- Μειώνει ή μετασχηματίζει τα εργαλεία άσκησης πολιτικής και επίλυσης προβλημάτων.
- Μεταβάλλει το αίσθημα του ανήκειν σε μια (εθνική) κοινότητα εντός της οποίας αναπτύχθηκε η δημοκρατία.
- Ενισχύει την άποψη των πολιτών ότι «αλλού και μακριά παίρνονται οι αποφάσεις»
- Αλλάζει τους συσχετισμούς μεταξύ των εθνικών θεσμών (π.χ. ενίσχυση της εκτελεστικής έναντι της κοινοβουλευτικής εξουσίας)

Κυρίως όμως καθιερώνει μια στενότερη σχέση μεταξύ της εθνικής, της ευρωπαϊκής και της παγκόσμιας διάστασης της Δημοκρατίας. Η προώθηση στο εθνικό επίπεδο γίνεται πολύ δυσκολότερη αν δεν συνοδεύεται από

ανάλογα μέτρα σε επίπεδο Ε.Ε. και υπονομεύεται ευθέως από πολιτικές ωμής ισχύος (Ιράκ) και μονομερούς διαχείρισης της παγκοσμιοποίησης.

Με αυτή την έννοια ο αγώνας για την δημοκρατία και την βελτίωση της ποιότητάς της διεξάγεται ταυτόχρονα σε τοπικό – εθνικό – περιφερειακό – παγκόσμιο επίπεδο. Απαιτεί έναν νέο δημοκρατικό διεθνισμό.

Πιστεύω ότι είσαστε κατ' εξοχήν αρμόδιος για να διατυπώσετε έστω τηλεγραφικά τα βασικά αναγκαία μέτρα εκδημοκρατισμού της Ε.Ε.

Τούτων λεχθέντων, προσωπικά συμφωνώ με την κατεύθυνση των ερευνών που υποστηρίζουν ότι "domestic institutions matter".

4. Το δεύτερο ουσιαστικό θέμα είναι κατά τη γνώμη μου η σχέση Δημοκρατίας – Καπιταλισμού σήμερα. Αντίθετα με τις απλοϊκές μεταδιπολικές φιλελεύθερες απόψεις περί δημοκρατίας και αγοράς, υπήρχαν και υπάρχουν ισχυρότατοι λόγοι για να υποστηρίξουμε ότι ο παγκοσμιοποιημένος, μεταβιομηχανικός και χρηματιστηριακός καπιταλισμός αντιστρατεύεται σε πολλά επίπεδα τη δημοκρατία, τουλάχιστον στη «μεταβατική» ας την πούμε περίοδο κατά την οποία δεν έχουμε βρει τρόπους τιθάσευσής του όπως την περίοδο του εθνικού κεϋνσιανού μεταρρυθμισμού.

Εδώ υπάγονται προφανώς ζητήματα όπως: ιδιωτικός πλούτος – δημόσια φτώχεια, διάρρηξη της εθνικής κοινωνικής συνοχής, κλπ.

Νομίζω όμως ότι αυτό που πρέπει να σημειωθεί είναι η οξύτητα με την οποία εκφράζεται ένα παλαιό γνωστό πρόβλημα: ότι ο καπιταλισμός και η αγοράία νοοτροπία υποσκάπτει πολλές από τις ηθικές προϋποθέσεις της δημοκρατίας. Αναφέρομαι για να μη μακρηγορώ σε θεωρητικές επεξεργασίες σαν του Κ. Πολάνι ή του Γ. Χάμπερμας. Έχω την εντύπωση ότι προς το τέλος της ομιλίας σας όπου αναφέρεστε στο ότι η Δημοκρατία δεν είναι απλώς «κανόνας παιχνιδιού», ούτε απλώς διαδικασία, αλλά έχει ισχυρότατες ιστορικές και ηθικές φορτίσεις, θα ταίριαζε μια τέτοια αναφορά.

5. Εξαιτίας των δύο αυτών ζητημάτων, πρέπει να πω ότι εγώ είμαι λιγότερο αισιόδοξος από το «κλίμα» που εκπέμπει η ανάλυσή σας. Βεβαίως ως βουλευσιαρχικοί χαρακτήρες είμαστε ... καταδικασμένοι να είμαστε αισιόδοξοι, αλλά ίσως ένας τόνος μεγαλύτερης ανησυχίας να είναι περισσότερο μέσα στα πράγματα.

Προσωπικά δηλαδή θα επισήμαινα τους κινδύνους να εξελιχθούν οι κοινωνίες μας σε φιλελεύθερες ολιγαρχίες βασισμένες σε παθητικές μορφές συναίνεσης.

Αλλά αυτό είναι θέμα εκτίμησης.

Ελπίζω να κάτι από τα προηγούμενα να σας φανεί χρήσιμο. Στη διάθεσή σας αν χρειαστείτε κάτι επιπλέον.